

М. Ю. Карпенко,
аспірант кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2674-4799>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.16.235

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

М. Karpenko,
Postgraduate Student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics

TAX REGULATION OF THE TERRITORIAL COMMUNITIES' SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті розкрито особливості податкового регулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні. Проаналізовано динаміку частки податкових надходжень місцевих бюджетів у ВРП відповідних адміністративно-територіальних одиниць в контексті оптимізації фіскального простору. Здійснено компаративний аналіз контингенту ФОП за видами основної діяльності та галузевої структури ВВП України у 2014—2023 роках з метою виявлення резервів підвищення фіскальної результативності податкової політики. Досліджено рівень фіскальної автономії територіальних громад України. Проаналізовано структурну динаміку надходжень єдиного податку, сплаченого ФОП до місцевих бюджетів. Виявлено та систематизовано основні тенденції майнового оподаткування, детерміновано його фіскальну значимість у формуванні фінансово спроможних територіальних громад. На основі стохастичної залежності з'ясовано, що при збільшенні ВВП на 1 млн грн (у фактичних цінах) величина податкових надходжень до місцевих бюджетів зростає в середньому на 62 306 грн при високому скоригованому коефіцієнті детермінації.

The article is devoted to the territorial communities' social and economic development's tax regulation peculiarities in Ukraine. Considering the respective Ukrainian administrative-territorial units, the local budgets' tax revenues-to-GRP ratios dynamics was analyzed (in the context of the fiscal space's optimization). In order to identify the reserves for the fiscal efficiency of the tax policy increase, a comparative analysis of the individual entrepreneurs' contingent (by the type of their main economic activity) and the sectoral structure of the Ukrainian GDP over the period from 2014 to 2023 was carried out. The domestic territorial communities' fiscal autonomy level was highlighted as well. The structural dynamics of the flat tax revenues (paid by the individual entrepreneurs to the local budgets) was investigated. The main trends of property taxation were identified and systematized. Moreover, the property taxation's fiscal significance — regarding the phenomenon of the territorial communities' financial capacity formation — was determined. Based on stochastic dependence, it was proved that an increase in nominal GDP by 1 million UAH was associated with an expansion in the local budgets' tax revenues equaled to 62,306 UAH. The aforementioned regression appeared to be adequate and valid due to the high adjusted coefficient of determination. It is pointed

out that modern tax policy should act as a comprehensive stimuli mechanism for the territorial communities' economic activity. By setting the tax rates and certain fiscal benefits and exemptions as well, local authorities could effectively attract investors, revitalize small and medium-sized businesses, and adjust the proportions in the labor market, contributing to the development of the respective territory's potential. In addition, it was noted that, by the income redistribution within the community, tax policy could create the prerequisites for ensuring social support for the vulnerable segments of the population through the targeted financial programs and social projects, which contributes to justice and stability.

Ключові слова: фінансова політика, податкове регулювання, соціально-економічний розвиток, територіальні громади, місцеві бюджети, публічні фінанси.

Key words: fiscal policy, tax regulation, socio-economic development, territorial communities, local budgets, public finances.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Податкове регулювання є важливим механізмом забезпечення економічного розвитку. Вдосконалення структури фінансового простору традиційно асоціюється із поглибленням децентралізації бюджетної системи й посиленням ролі місцевого самоврядування — інституції якого одержують право детермінувати ставки та бази місцевих податків і зборів — у визначенні траєкторії зростання й пропорцій відтворення. Стійкий розвиток національної економіки можливий за умов, що стійкістю характеризуються й процеси зростання в розрізі адміністративно-територіальних одиниць, які її утворюють, а доктрина модернізації фінансового простору є логічною та послідовною. Пошук оптимального профілю податкової політики залишається актуальним, особливо враховуючи потребу розширення повноважень і функціоналу місцевого самоврядування щодо справляння місцевих податків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам податкового регулювання розвитку у контексті формування територіальних громад присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. У. І. Оутс наголошував, що, пропри значимість міжбюджетних трансфертів в якості інструменту регулювання розвитку територій, саме зміцнення їх власної доходної бази є запорукою стійкого зростання як на регіональному, так і на національному рівні [1]. Дослідник зазначав особливу важливість майнового оподаткування, зокрема в частині податків на нерухомість, адже через іммобільність бази, ця категорія бюджетних надходжень є стабільною [2]. Р. М. Бірд наголошує, що децентралізація може покращити добробут мешканців громад за умов належного профілю податкової системи і коректного розподілу баз оподаткування між бюджетами різних ієрархічних рівнів. Надання самоврядним інституціям повноважень щодо оподаткування є ключовим для забезпечення стійкого розвитку [3]. У спільному з Е. Слек дослідженні, Р. М. Бірд розглядає і потенційні ризики поглиблення децентралізації в емерджентних економіках за умов поширення фінансних

повноважень органів місцевого самоврядування, зокрема щодо податків, які неможливо ефективно адмініструвати на субнаціональному рівні [4]. А. Аріноко та І. Р. Ба-воно запропонували модель оптимізації доходів від місцевих податків, враховуючи концепт фінансової автономії [5]. Л. Мараттін із колегами розглядає фінансову політику комплексно, враховуючи видатки у розрізі адміністративно-територіальних одиниць та місцеві доходи, аргументуючи специфіку реалізованого державою фінансового регулювання [6]. Т. А. Кумар вказує на етичні дилеми при податковому плануванні на різних ієрархічних рівнях, наголошуючи на балансі між максимізацією вигод стейкхолдерів та соціальною відповідальністю [7].

Вагомий внесок у розробку проблематики податкового регулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад зроблено в межах школи І. Я. Чу-гунова [8—10]. Авторами запропоновано оригінальні підходи до системного вдосконалення механізму податкового регулювання економічного розвитку, розкрито специфіку фінансової політики за екстраординарних умов функціонування, зокрема в постпандемічний період та в часи економіки воєнного стану. Питанням податкового прогнозування присвячено працю авторського колективу під керівництвом Л. В. Лисяк [11]. Л. П. Сідельникова зі співавторами розглядає роль податкових пільг, запроваджених на місцевому рівні, у реактивній підприємництва [12]. Групою вітчизняних авторів досліджено особливості децентралізаційних процесів в ЄС та Україні, на основі чого визначено пріоритети податкової політики [13]. Однак чимало питань фінансового регулювання економічного розвитку громад досі потребує подальшого вивчення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дану статтю присвячено систематизації вітчизняного досвіду податкового регулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гармонійний розвиток територіальних громад є пріоритетом фінансового регулювання. Перші дієві кроки щодо фінансової децентралізації в Україні відбули-

Таблиця 1. Співвідношення податкових надходжень зведених бюджетів областей у ВРП у 2011—2021 роках, %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	5,61	5,88	5,99	5,50	4,94	6,16	6,74	6,53	6,80	6,76	6,36
Вінницька обл.	6,38	6,71	6,70	5,87	5,13	6,35	7,35	7,15	7,23	7,20	6,53
Волинська обл.	5,46	5,54	5,76	5,32	5,26	7,03	7,81	7,00	6,37	6,68	6,76
Дніпропетровська обл.	5,47	5,99	6,06	5,73	5,50	6,60	6,80	6,75	7,53	7,58	6,68
Донецька обл.	5,60	6,08	6,81	7,40	5,36	5,55	6,35	5,83	6,32	6,60	5,70
Житомирська обл.	6,64	6,99	7,24	6,89	5,99	7,20	8,13	7,54	7,98	7,95	7,59
Закарпатська обл.	5,57	5,40	5,81	5,57	5,92	8,19	9,27	8,41	8,12	8,40	8,24
Запорізька обл.	6,78	6,89	7,36	6,30	5,48	7,39	7,43	7,72	8,04	7,84	6,98
Івано-Франківська обл.	5,34	5,09	5,03	4,61	4,56	6,15	6,93	6,56	6,97	7,10	6,54
Київська обл.	5,33	5,27	5,89	5,29	4,94	6,07	7,77	6,62	7,06	6,95	6,99
Кіровоградська обл.	6,11	6,88	6,57	6,34	5,41	6,89	8,39	8,02	8,15	8,44	7,37
Луганська обл.	5,92	6,50	7,13	9,52	7,27	6,95	8,97	8,40	8,48	8,75	8,53
Львівська обл.	6,06	5,95	6,23	5,79	5,63	7,54	7,92	7,49	7,26	7,06	6,89
Миколаївська обл.	5,70	6,36	6,25	6,04	5,15	6,52	7,45	7,29	7,43	7,69	6,96
Одеська обл.	5,93	6,37	6,37	6,26	5,71	7,65	9,37	8,70	8,38	7,83	7,53
Полтавська обл.	5,38	5,96	5,77	5,02	4,21	5,13	5,32	5,98	6,37	6,39	5,78
Рівненська обл.	6,34	6,67	7,01	5,64	5,15	6,86	8,22	7,86	7,81	8,01	7,89
Сумська обл.	6,70	7,47	7,10	6,47	5,44	7,47	8,88	8,34	8,53	8,54	7,72
Тернопільська обл.	5,36	5,84	6,22	5,45	5,48	6,93	7,74	7,73	7,83	7,73	7,26
Харківська обл.	5,78	6,51	6,58	6,03	5,40	6,34	7,22	7,11	7,84	7,90	7,95
Херсонська обл.	6,06	6,89	6,75	6,31	5,58	7,09	7,89	8,05	8,14	7,89	7,23
Хмельницька обл.	6,19	6,41	7,00	6,09	5,60	7,11	7,79	7,66	8,21	7,65	7,29
Черкаська обл.	6,15	6,44	6,50	5,88	5,23	6,71	7,62	6,89	7,03	7,10	6,97
Чернівецька обл.	6,68	7,03	6,96	6,66	7,01	9,62	8,93	8,47	7,86	7,74	7,61
Чернігівська обл.	5,82	6,33	6,48	6,13	5,50	7,11	7,71	7,22	7,68	7,76	6,72
м. Київ	3,84	3,69	3,47	3,23	3,46	4,42	4,31	4,38	4,64	4,54	4,37

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України.

ся приблизно з 10—15 річним лагом порівняно із низкою країн Центральної Європи і Балтії, що дозволяє при підготовці вітчизняних реформ врахувати відповідний досвід. Раціональним є припущення щодо існування стохастичної залежності між величинами податкових надходжень зведених бюджетів областей і ВРП у них. Динаміку частки податкових доходів бюджетів областей України та м. Києва у ВРП за період 2011—2021 років подано у табл. 1. Трансформація фіскального простору почалась з кодифікації податкового законодавства з 2011 року, тому цей рік є точкою відліку дослідження. Оприлюднення даних щодо ВРП відбувається з лагом: дані 2021 року відображені у звіті Державної статистичної служби України в 2023 році. Дані стосовно ВВП протягом періоду з моменту повномасштабного вторгнення не оприлюднювались.

Індикатор частки податкових надходжень місцевих бюджетів у відповідних значеннях ВРП у 2011—2021 роках був досить волатильним із річним модулем коливання переважно в межах до 0,50 в. п. Виключення склав період 2015—2017 року, відзначений рекордним зростанням вказаної пропорції на 1,22 в. п. Необхідно зауважити, що саме з 2015 року стартувала реформа бюджетної децентралізації, яка спрямована на зміцнення фінансової спроможності громад та підвищення ролі податкових надходжень у формуванні відповідних бюджетів. Свого максимального значення — 6,80 % ВРП — показник досяг в 2019 році, мінімального — 4,94 % ВРП — у 2015 році.

Найбільш волатильним у аналізованому періоді індикатор виявився в Закарпатській області, коливаючись від 5,40 % ВРП у 2012 році до 9,27 % ВРП у 2017 році. На противагу цьому, максимально стабільним він був у м. Києві та відносно стійко зростав від 3,23 % ВРП у 2014 році до 4,64 % ВРП у 2019 році (за виключенням

епізоду зниження на 0,12 в. п. у 2017 році до 4,31 % ВРП). Окремо зазначимо, що композиційна структура формування податкових надходжень м. Києва відрізняється від інших територіальних громад. Адже до загального фонду бюджету столиці спрямовується лише 40 % надходжень від ПДФО згідно ст. 64 Бюджетного кодексу України, тоді як до загального фонду інших територіальних громад — 60 %. Крім того, розглядаючи зведений бюджет області констатуємо, що сумарно до всіх місцевих бюджетів потрапляє 75% від загальних надходжень ПДФО.

Важливим компонентом доходів місцевих бюджетів є місцеві податки, особливо та їх частина щодо яких самоврядні органи можуть регулювати параметри ставок та баз. Середня частка надходжень місцевих податків до ВРП відповідних адміністративних одиниць в 2011—2021 роках — 1,31 %. Середньому для вибірки індикатору відповідав індивідуальний показник у Вінницькій, Закарпатській та Запорізькій областях. Незначне (до 0,09 в. п. за модулем) відхилення було зафіксовано у Дніпропетровській (-0,06 в. п.) Житомирській (-0,02 в. п.), Луганській (-0,08 в. п.), Львівській (-0,05 в. п.), Миколаївській (-0,01 в. п.) і Тернопільській (+0,04 в. п.) областях. Суттєве відхилення відмічено в Донецькій області (-0,58 в. п.) і Києві (-0,32 в. п.).

В контексті оцінювання впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток громад важливо проаналізувати тенденції динаміки та структури платників, що перебувають на спрощеній системі оподаткування. У табл. 2 представлено структурну динаміку розподілу ФОП за видами економічної діяльності. Протягом 2014—2023 років їх кількість залишалась досить стабільною. Так, у 2014 році, за даними Держстату, вона становила близько 1,59 млн осіб, а станом на 2023 рік —

Таблиця 2. Розподіл ФОП за видами економічної діяльності в 2014–2023 роках, %

	Сільське, лісове та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля	Транспорт	Послуги
2014	1,86	5,61	1,41	56,23	6,09	28,80
2015	2,00	5,68	1,59	54,90	6,37	29,46
2016	1,90	5,68	1,66	53,12	6,13	31,51
2017	1,81	5,58	1,55	51,01	5,49	34,56
2018	1,74	5,49	1,55	48,84	5,02	37,36
2019	1,62	5,29	1,60	46,94	5,04	39,51
2020	1,49	4,91	1,58	45,49	5,05	41,48
2021	1,45	4,59	1,58	42,92	4,86	44,60
2022	1,39	4,49	1,57	40,38	5,10	47,06
2023	1,37	4,50	1,61	39,55	5,31	47,65

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

1,61 млн. Кількість економічних суб'єктів варіювалась, зважаючи на виклики гібридної агресії з 2014 року, пандемію COVID-19 і повномасштабне вторгнення.

Як видно з табл. 2, основною сферою діяльності ФОП в Україні в період 2014–2023 років були оптова та роздрібна торгівля, чим займалися від 56,23 % до 39,55 % генеральної сукупності ФОП. З 2021 року надання послуг стало основним видом діяльності для майже половини ФОП.

Згідно табл. 3 сільське господарство щорічно забезпечувало створення близько 9,95 % ВВП. Однак масштабне вторгнення і тимчасова окупація територій суттєво скоротили потенціал агросектору, ведення виробництва утруднено на прифронтових територіях, а також через те, що частина земель наразі замінована. Промисловість забезпечувала створення до 19,60 % ВВП, при чому в 2016–2018 роках її питома вага стійко перевищувала 21,00 %.

Порівняльний зріз структури економіки і ФОП засвідчує нерівномірний їх розподіл за галузями. Окремо слід відзначити невідповідність між часткою ФОП, що діють у сфері торгівлі, та часткою ВВП, що у ній створюється. В середньому 47,94 % ФОП України працювали саме в торгівлі, однак їх діяльність забезпечувала виробництво лише 13,50 % ВВП (рис. 1), що однозначно має бути враховано при дизайні профілю фіскальної політики.

Середня частка ФОП, задіяних у сфері транспортних перевезень, склала 5,45 % за період аналізу. При чому в 2022 році на фоні різкого скорочення частки транспортної сфери у ВВП (зокрема через припинення авіаперевезень та стрімке зниження обсягу цивільних морських перевезень) на 1,09 в. п. до 4,33 %, ваговий

показник ФОП, що задіяні у сфері транспорту, характеризувався незначним приростом на рівні 0,26 в. п.

У 2017–2023 роках спостерігалось стійке та відчутне зростання на рівні 10,75 в. п. у динаміці частки сфери послуг у структурі ВВП. Середнє значення показника за весь період аналізу склало 48,81 % ВВП, що посвідчує найбільший внесок сфери послуг у виробництво. Виявлені пропорції мають враховуватися при розробці соціально-демографічної політики [14, 15]. Особливий інтерес в контексті дослідження впливу податкової політики на розвиток громад являє собою динаміка надходжень єдиного податку з ФОП.

У табл. 4 представлено динаміку часток надходжень єдиного податку, сплаченого ФОП, в доходах, податкових надходженнях місцевих бюджетів та у місцевих податках. Загалом дана категорія доходів місцевих бюджетів мала стійку позитивну тенденцію, а її питома вага у структурі доходів зросла з 0,61 % у 2011 році до 8,12 % у 2024 році. Незважаючи на застосування фіскальних преференцій на початку дії воєнного стану роль єдиного податку, сплаченого ФОП, практично не знизилась. У 2024 році, після скасування преференцій, фіскальна значимість податку продовжувала зростати. Вагові показники єдиного податку у податкових надходженнях і доходах місцевих бюджетів додатково у 2024 році зросли ще й тому, що з жовтня 2023 року "військовий" ПДФО повністю зараховується до держбюджету [16].

Іншими важливими індикаторами фінансової автономії територіальних громад виступають питома вага податку на майно, введеного у 2015 році, у загальних податкових надходженнях (з ЄСВ) та ВВП (рис. 2). Вони досить наочно де-

Таблиця 3. Структура ВВП України у 2014–2023 роках, %

	Сільське господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля	Транспорт	Послуги
2014	10,15	20,50	2,32	14,73	6,36	45,94
2015	12,06	19,77	1,96	13,78	6,79	45,65
2016	11,73	21,19	1,99	13,33	6,57	45,19
2017	10,18	21,13	2,16	13,73	6,40	46,40
2018	10,14	21,01	2,28	13,25	6,38	46,94
2019	8,97	19,88	2,70	13,22	6,66	48,57
2020	9,31	17,97	2,83	13,94	6,22	49,74
2021	10,89	20,40	2,76	13,61	5,42	46,93
2022	8,57	16,69	1,32	12,32	4,33	56,77
2023	7,55	17,52	1,57	13,06	4,36	55,94

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

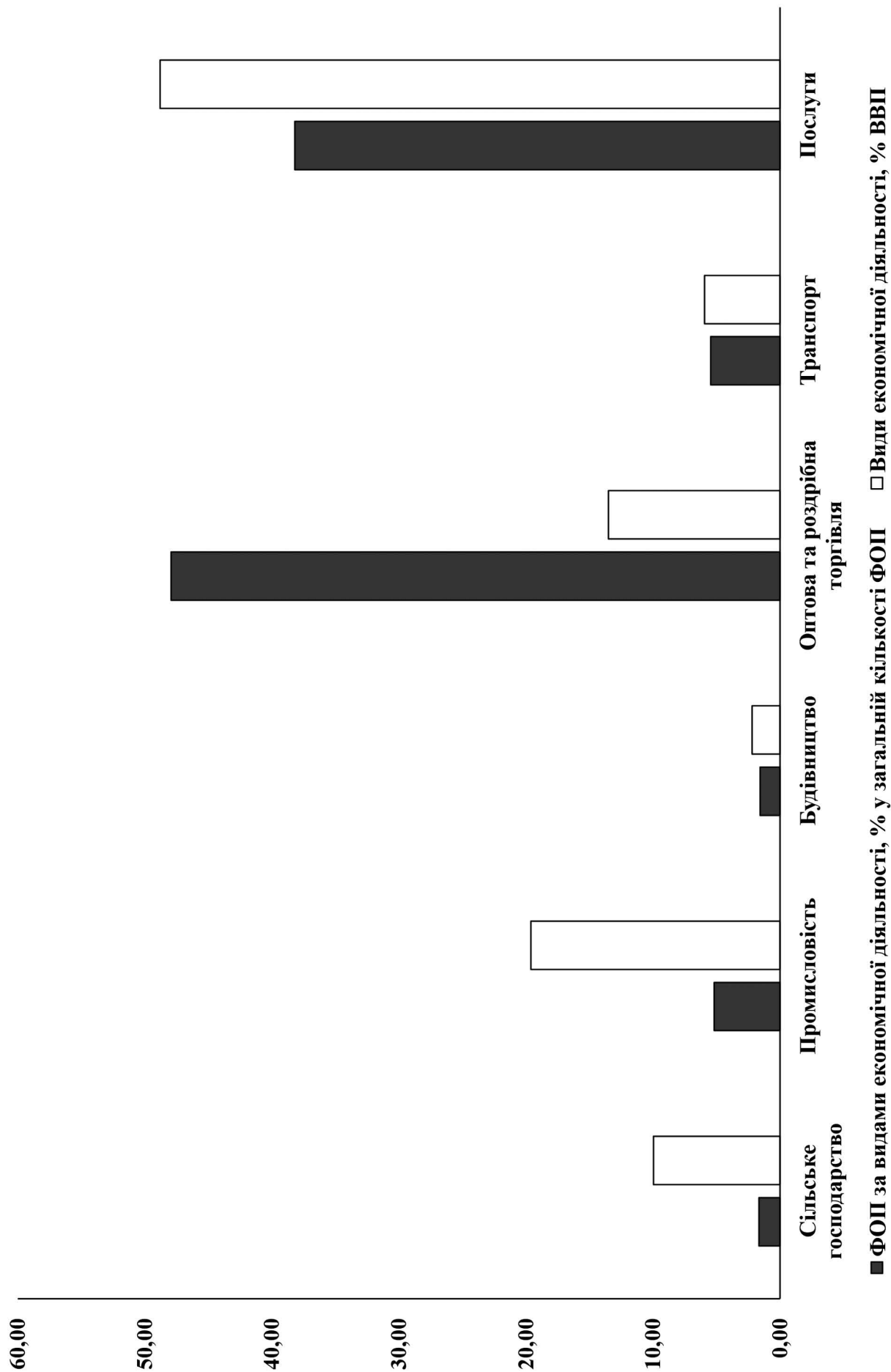

Рис. 1. Розподіл ФОП за видами економічної діяльності та структура ВВП України у 2014–2023 роках
Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

монструють обсяг фіскальних повноважень місцевих самоврядних інституцій, що мають змогу детермінувати ставки та регулювати базу 2 із 3 компонентів згаданого податку (за виключенням транспортного податку).

Аналіз посвідчує стійку тенденцію до зниження вагових показників податку на майно у загальних податкових надходженнях та ВВП протягом останніх шести років досліджуваного інтервалу. З 2019 року частка цього податку у ВВП скоротилася на 0,29 в. п. до 0,66% у 2024 році. Значення індикатора 2024 року нижче на 0,1 в. п. у порівнянні з 2021 роком. Частка податку на майно у загальних податкових надходженнях скоротилася на 0,91 в. п. до 1,92 % наприкінці аналізованого періоду. Зниження індикатора у 2024 році проти 2021 року склало 0,48 в. п. Водночас відмітимо, що даний податок забезпечує бюджету досить сталим обсягом власних надходжень.

Примітно, що максимальний обсяг від справляння надходжень податку на майно надійшов до бюджетів територіальних громад у воєнний 2024 рік — 50,24 млрд грн, що майже на 7,00 млрд грн більше, ніж у останньому перед повномасштабним вторгненням 2021 році, що посвідчує як відчутну стійкість надходжень цього податку, попри несприятливі соціально-економічні умови, так і його значний фіскальний потенціал.

Позитивну динаміку (за виключенням 2021 року) демонструє податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. За останні 5 років аналізованого часового інтервалу обсяг його надходжень збільшився на рекордні 85,40 %. В розрізі структури податку на майно найвищу фіскальну значимість зберігає плата за землю, середнє значення її питомої ваги за останні 5 років досліджуваного інтервалу становить 80,62 %, а у 2024 році — 78,31 %. Для податку на нерухомість відповідні показники складають 18,99 % та 21,25 %, а для транспортного податку — 0,40 % та 0,44 %.

Доцільним є дослідження стохастичної залежності між індикаторами суспільного виробництва і податковими надходженнями місцевих бюджетів. Оскільки ВВП являє арифметичну суму ВРП адміністративних одиниць, розглянемо, як його величина корелює з обсягом податкових надходжень місцевих бюджетів. Враховуючи часовий інтервал з першого кварталу 2011 року по четвертий квартал 2024 року, та застосувавши економіетричні обчислення, маємо наступне рівняння регресії (1):

$$y = 1669,313 + 0,062306x, R^2 = 0,934 \quad (1),$$

де y — величина податкових надходжень місцевих бюджетів, млн грн;

x — величина номінального ВВП, млн грн

Виявлена регресія означає, що у аналізованому періоді при збільшенні ВВП на 1 млн грн (у фактичних цінах) величина податкових надходжень до місцевих бюджетів зростала в середньому на 62 306 грн при високому скоригованому коефіцієнті детермінації і достатній кількості спостережень ($N = 56$). Коефіцієнт при змінній x є статистично значимим (P -значення — $8,766 \cdot 10^{-34}$), в той час як константа позбавлена статистичної значимості.

Сучасна податкова політика має виступати комплексним механізмом стимулювання економічної активності територіальних громад. Встановлюючи ставки податків та певні

Таблиця 4. Структурна динаміка надходжень єдиного податку, сплаченого ФОП, в 2011—2024 роках, %

	Частка єдиного податку, сплаченого ФОП, у:		
	доходах місцевих бюджетів	податкових надходженнях місцевих бюджетів	місцевих податках
2011	0,61	1,52	44,45
2012	1,60	4,21	66,19
2013	2,22	5,37	66,94
2014	2,33	6,19	67,10
2015	2,29	6,87	24,94
2016	2,82	7,03	24,43
2017	3,08	7,68	29,37
2018	3,53	8,55	32,57
2019	4,45	9,22	33,91
2020	5,86	9,68	36,50
2021	6,00	10,04	38,73
2022	5,92	8,36	39,01
2023	5,82	8,75	38,00
2024	8,12	12,50	46,03

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної казначейської служби України та Державного веб-порталу бюджету для громадян.

фіскальні пільги й виключення органи місцевої влади можуть ефективніше залучати інвесторів, ревіталізувати малий та середній бізнес, коригувати пропорції на ринку праці, сприяючи розвитку потенціалу території [17]. Крім того, перерозподіляючи доходи у межах громади, податкова політика створює пререквізити для забезпечення соціальної підтримки вразливих верств населення через фінансування цільових програм та соціальних проєктів, що сприяє справедливості та стабільності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Ключовим аспектом податкового компоненту фіскальної політики є забезпечення контролю за фінансовою дисципліною платників податків. Делегування місцевому самоврядуванню певного спектру контрольних повноважень за своєчасністю та повнотою сплати податків є запорукою стабільного надходження коштів до бюджету громади та підвищення фінансової дисципліни. Неналежне адміністрування податків призводить до неповного їх збору та порушення фінансової дисципліни, що становить екзистенційну загрозу стійкому розвитку, особливо у поєднанні з недостатнім контролем за справлянням відповідних платежів та відсутністю ефективних механізмів їх стягнення. Нерівномірність навантаження у розрізі категорій платників може створювати несправедливі умови для бізнес-сектору та громадян, дестимулюючи останніх. Подолання вказаних проблем можливе виключно шляхом вдосконалення інституційного каркасу механізму реалізації фіскальної політики, з одного боку, та посилення економічної свідомості платників податків, з іншого. Вдосконалення податкової політики в частині посилення її координації із бюджетним регулюванням призводить не до декларативної, а до практичної реалізації принципів стійкого розвитку територіальних громад. Відповідність якості і структури суспільних благ та послуг, фінансованих в т. ч. і з використанням автономних ресурсів, не лише сприяє підвищенню добробуту, а й посилює конкурентний та інвестиційний потенціали адміністративно-територіальних утворень.

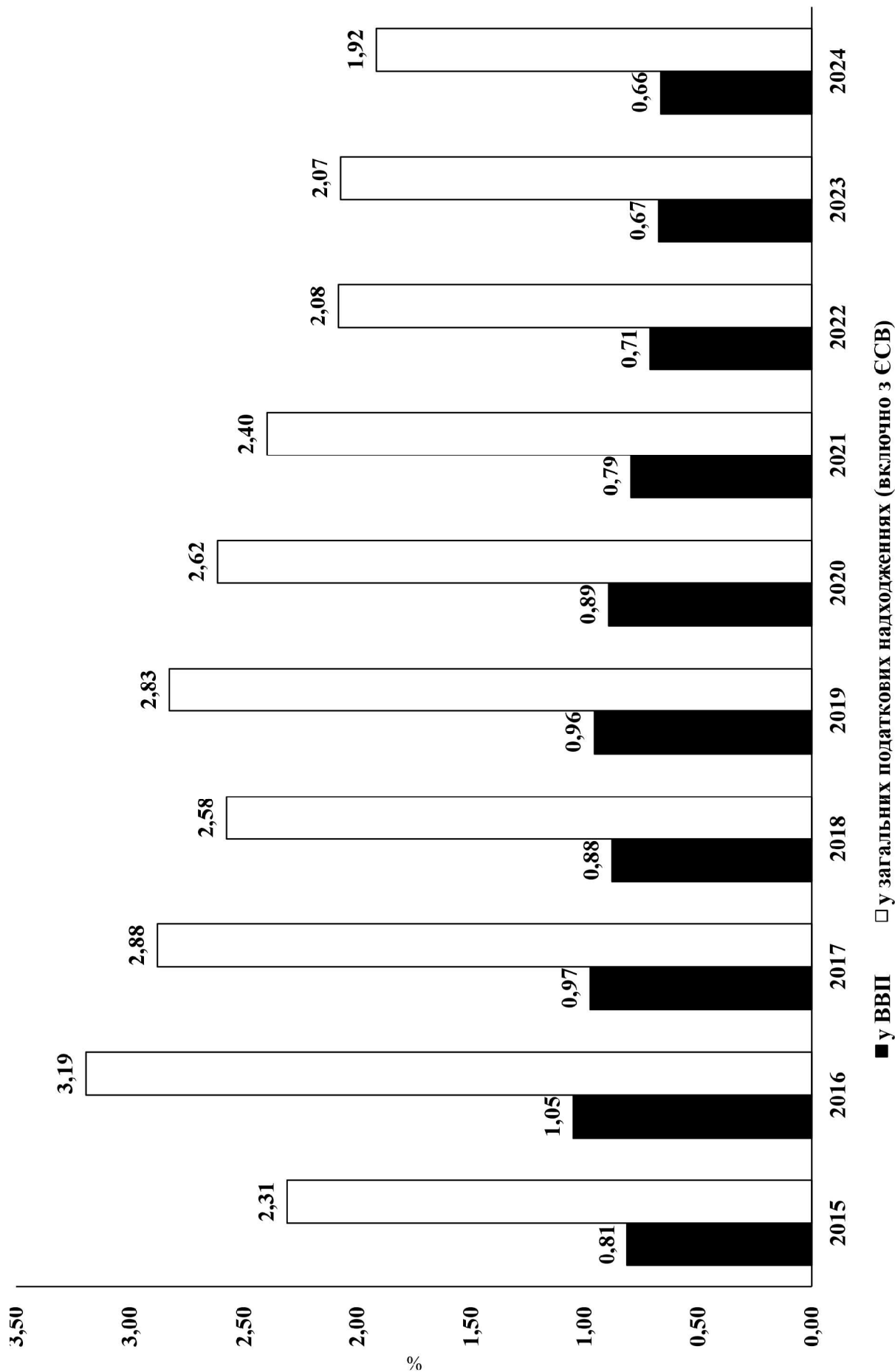

Рис. 2. Частка податку на майно у загальних податкових надходженнях та у ВВП за період 2015—2024 років

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України та Державного веб-порталу бюджету для громадян Openbudget.

Література:

1. Oates, W. E. (1999). An essay on fiscal federalism. *Journal of economic literature*, 37(3), 1120—1149.
2. Oates, W. E. (2005). Property taxation and local public spending: the renter effect. *Journal of Urban Economics*, 57(3), 419—431.
3. Bird, R. M. (2009). Tax assignment revisited. *Tax reform in the 21st century*, 441—470.
4. Bird, R. M., & Slack, E. (2014). Local taxes and local expenditures in developing countries: strengthening the Wicksellian connection. *Public Administration and Development*, 34 (5), 359—369.
5. Arintoko, A., & Bawono, I. R. (2021). The optimization of local tax revenues for local government within the framework of regional autonomy. *Public Policy and Administration*, 20 (2), 176—188.
6. Marattin, L., Nannicini, T., & Porcelli, F. (2022). Revenue vs expenditure based fiscal consolidation: the pass-through from federal cuts to local taxes. *International Tax and Public Finance*, 29 (4), 834—872.
7. Kumar, T. A. (2024). Ethical Dilemmas in State and Local Tax Planning: Balancing Profit Maximization and Social Responsibility. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30 (4), 667—678.
8. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin, A., & Husarevych, N. (2022). Tax policy for economic recovery and sustainable development after COVID-19. *Problemy Ekonomizatsii*, 17 (2), 102—109.
9. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T., & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and monetary policy of economic development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42—52.
10. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / [І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва, М. Д. Пасічний]; за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
11. Lysiak, L., Hrabchuk, O., Kachula, S., & Shchryi, H. (2022). Research of dynamics and forecasting the budget incomes from excise taxation: the Ukraine experience. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3 (44), 51—62.
12. Sidelnikova, L., Ovsiuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N., & Zinchenko, A. (2022). Tax incentives in the system of state financial support of economic entities. *Economic Affairs*, 67 (04), 653—659.
13. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., Nepyaliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16 (3), 29—39.
14. Непиталюк А. В. Детермінанти забезпечення демографічної стійкості. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 105 (4). С. 44—59.
15. Козловський С. В., Мазур, Г. Ф., Непиталюк А. В. Демографічна стійкість суспільства як основа економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 14—19.
16. Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*, 154 (2), 20—37.
17. Пасічний М. Д., Непиталюк А. В. Інновації та конкурентоспроможність як доміанти економічного зростання. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 102—111.

References:

1. Oates, W. E. (1999), "An essay on fiscal federalism", *Journal of economic literature*, vol. 37, no. 3, pp. 1120—1149.
2. Oates, W. E. (2005), "Property taxation and local public spending: the renter effect", *Journal of Urban Economics*, vol. 57, no. 3, pp. 419—431.
3. Bird, R. M. (2009), "Tax assignment revisited", *Tax reform in the 21st century*, vol. 1, pp. 1441—470.
4. Bird, R. M. and Slack, E. (2014), "Local taxes and local expenditures in developing countries: strengthening the Wicksellian connection", *Public Administration and Development*, vol. 34, no. 5, pp. 359—369.
5. Arintoko, A. and Bawono, I. R. (2021), "The optimization of local tax revenues for local government within the framework of regional autonomy", *Public Policy and Administration*, vol. 20, no. 2, pp. 176-188.
6. Marattin, L., Nannicini, T. and Porcelli, F. (2022), "Revenue vs expenditure based fiscal consolidation: the pass-through from federal cuts to local taxes", *International Tax and Public Finance*, vol. 29, no. 4, pp. 834—872.
7. Kumar, T. A. (2024), "Ethical Dilemmas in State and Local Tax Planning: Balancing Profit Maximization and Social Responsibility", *Educational Administration: Theory and Practice*, vol. 30, no. 4, pp. 667—678.
8. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin, A. and Husarevych, N. (2022), "Tax policy for economic recovery and sustainable development after COVID-19", *Problemy Ekonomizatsii*, vol. 17, no. 2, pp. 102—109.
9. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. and Nikitishin, A. (2021), "Fiscal and monetary policy of economic development", *European Journal of Sustainable Development*, vol. 10, no. 1, pp. 42—52.
10. Chuhunov, I. Ya., Kanieva, T. V. and Pasichnyi M. D. (2018), *Biudzhethno-podatкова polityka u systemi rehulivuvannya ekonomiky* [Fiscal policy in the system of economic regulation], Hlobus-Press, Kyiv, Ukraine.
11. Lysiak, L., Hrabchuk, O., Kachula, S. and Shchryi, H. (2022), "Research of dynamics and forecasting the budget incomes from excise taxation: the Ukraine experience", *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 3, no. 44, pp. 51—62.
12. Sidelnikova, L., Ovsiuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N. and Zinchenko, A. (2022), "Tax incentives in the system of state financial support of economic entities", *Economic Affairs*, vol. 67, no. 04, pp. 653—659.
13. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M. and Nepyaliuk, A. (2019), "The impact of fiscal decentralization on economic development", *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 16, no. 3, pp. 29—39.
14. Nepyaliuk, A. V. (2019), "Determinants for the demographic sustainability ensuring", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, vol. 105, no 4, pp. 44—59.
15. Kozlovskiy, S. V., Mazur, G. F. and Nepyaliuk, A. V. (2019), "Demographic sustainability as the basis for economic development", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 14—19.
16. Pasichnyi, M. (2024), "Fiscal dominants of military financing", *Scientia fructuosa*, vol. 154, no. 2, 20—37.
17. Pasichnyi, M. D., Nepyaliuk, A. V. (2023), "Innovations and Competitiveness as Dominants of Economic Growth", *Biznes Inform*, vol. 10, pp. 102—111.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2025 р.